

30 ÅR MED
FÖRENINGSSARKIVET
I MARK

—
Trettio år med föreningsarkivet i Mark
—

1. Lägenheten räsktis ett värde av 7000,-
2. Där i bebyggdes ett jordbr. län av 5000,-
3. Länst utbetalas på följande sätt:
  - a) På vedert. länfäst inkommit utbet. 2500,-
  - b) På husen fullbordats utbetalas 2500,-

Detaljer ur Föreningsarkivets fanor

Bakgrund BAKGRUND

Redan 1971 då Marks kommun bildades genom sammanslagning av åtta landskommuner föreslog dåvarande bibliotekschefen Elis Sandin att kulturnämnden skulle undersöka möjligheterna att starta ett folkrörelsearkiv i kommunen. En arbetsgrupp tillsattes med bl a Lennart Brämfors (C), Anne-Maj Pettersson (S) och Rigmor Davidsson (C).

Denna grupp hade under ett antal år möten som avrapporterades till kulturnämnden. Tyvärr saknas anteckningarna från dessa möten. Ur kulturnämndens och dess arbetsutskotts protokoll kan man dock utläsa att en lokal i gamla tingshuset i Skene skulle fungera som arkiv. Stadgar utarbetades med hjälp av stadsarkivarien i Borås, Torgny Bondestam. Arkivet skulle ligga under kulturnämnden och för skötseln skulle kommunens arkivassistent ansvara.

Visst material lämnades för arkivering, men responsen bland föreningarna blev dock inte som man väntat sig. Arkivet blev mer en förvaringsplats än ett levande arkiv som förtecknades och sköttes. KG Junhall (S) föreslog 1974 att folkrörelsearkivet skulle tas ur kulturnämnden och att en förening eller stiftelse skulle bildas. Detta bl a för att föreningarna skulle få mer insyn i verksamheten. Från mitten av 70-talet verkar det som arkivet fört en tynande tillvaro. Men man har tagit fram stadgar och gjort besök och studerat hur Folkrörelsearkivet i Borås fungerar.

Konstituerande mötet 1981

Starten och de första åren STARTEN OCH DE FÖRSTA ÅREN

Upprinnelsen till arkivföreningen var en motion till kommunfullmäktige. Motionen daterad den 3 mars 1980 var inlämnad av Rolf Agardtsson (S), Lars-Olof Johansson (C), Arne Engebring (S) och Hillevi Dahlqvist (C). Efter en remissrunda beslöt fullmäktige 26 augusti 1980 att uppdra åt kultur- nämnden att utse en särskild arbetsgrupp med tre personer för att utarbeta närmare riktlinjer för verksamheten. Dessa tre personer blev Henrik Linjer (M), Arne Engebring (S) och Hillevi Dahlqvist (C). Målet var att möjliggöra en föreningsstart 1 januari 1981.

En ideell förening under namnet föreningen Folkrörelsernas arkiv i Mark bildades vid ett möte 22 april 1981. Föreningen företräds av en styrelse bestående av fem ledamöter och fem ersättare. Vid årsmötet utses tre ledamöter och tre ersättare från föreningslivet. Kommunfullmäktige i Mark utser två ledamöter och två ersättare.

Föreningens förste ordförande blev Owe Eglinger (IOGT-NOT, Kinna) och dess förste sekreterare Bengt-Göran Johansson.

15 juni 1982 anställdes Lars Ekelundh som arkivassistent, han övertog då även sekreterarskapet.

Arkivföreningen kunde nu börja sitt arbete med att ta emot och samla in material från kommunens föreningar, såväl verksamma som nedlagda.

Föreningens andre ordförande blev KG Hagman, han tillträdde vid årsmötet 1987 och har sedan dess varit ordförandeposten trogen.

Posten som vice ordförande har innehafts av kommunens representanter i styrelsen och har under åren varierat beroende på vilket politiskt block som haft majoritet i fullmäktige. Vi vill här nämna Sture Johansson (S) som varit politiskt invald sedan starten.

Kassörskapet har under alla år skötts av kommunens ekonomienhet.

KG Hagman

Konstituerande mötet 1981

Lokaler LOKALER

I samband med arkivföreningens start stod även den nybyggda delen av kommunhuset i Kinna klar. I dess bottenplan flyttade kommunarkivet in i nya fräscha kontors- och arkivlokaler. Kontorslokalen delades med Folkrörelsearkivet, som även fick ta över en del av de gamla kommunarkivslokalerna.

Efter ett antal år blev dock dessa lokaler för små. Genom en förtätning med rullhyllor i nya kommunarkivet, som möjliggjordes med bidrag från Riksarkivet, flyttades vårt arkivmaterial dit 1991. Ytterligare utökningar av hyllkapaciteten gjordes 2000, även då med bidrag från Riksarkivet, samt 2007 med bidrag från Riksarkivet och Älvsborgs läns föreningsarkiv.

Föreningsarkivets lokaler

Vid starten fanns en grund till arkivet i det material som kulturnämnden tagit emot och som förvarades i tingshuset. Detta material hämtades till arkivföreningens nya lokaler och blev ordnat och förtecknat.

Därefter följde en rad marknadsföringsåtgärder för att göra föreningar och allmänhet uppmärksamma på att ett folkrörelsearkiv hade startat i Mark och vikten av att lämna in föreningshandlingar. Informationsbrev skickades till föreningarna i kommunen, annonser infördes i dagspressen som även skrev artiklar om verksamheten. En enklare broschyr om verksamheten framställdes och informationsträffar anordnades på biblioteken runt om i kommunen.

Detta gav ett mycket bra resultat och redan efter några år kunde vi räkna in stora delar av den tidiga textila fackföreningsrörelsen samt nykterhetsrörelsen i våra samlingar. Just den textila fackföreningsrörelsen är av riksintresse då Mark var pionjärer i industrialiseringen av textilindustrin i Sverige, som i sin tur är sprungen ur den unika förläggarverksamheten i Mark.

Studieförbund, idrottsföreningar, skytteföreningar och politiska föreningar var även de tidigt ute med att låta arkivföreningen ta hand om deras material.

Nu 30 år senare kan vi räkna in 900 arkivbildare, vilket vi är stolta över. Att så många nedlagda föreningar hittat vägen till oss är mycket glädjande. Vi vill här tacka alla privatpersoner som insett vikten av att arkivera och bevara denna lokala kulturskatt.

Norra Marks skyttegille.
Den äldsta verksamma
medlemsföreningen i
Föreningsarkivet.

Den äldsta föreningen i vårt arkiv är Logen 1583 Viljan i Fritsla som startades 1890 och var verksam fram till 1992. Den äldsta nu verksamma föreningen är Norra Marks skyttegille som startades 1893. Den första Markavdelningen av textilarbetareförbundet var avdelning 51 i Fritsla med start 1905, därefter startades många andra avdelningar på textilfabrikerna i kommunen. Vidare kan som kuriosa nämnas att på 1940-talet fanns en telefonförening i Rydal och på 1950-talet startades frysfacksföreningar.

Här följer lite statistik genom åren.

1982 32 arkivbildare

1985 210 arkivbildare, varav 51 verksamma och 159 nedlagda

1990 346 arkivbildare, varav 124 verksamma och 222 nedlagda

1995 481 arkivbildare, varav 187 verksamma och 294 nedlagda

2000 718 arkivbildare, varav 254 verksamma och 464 nedlagda

2005 836 arkivbildare, varav 260 verksamma och 576 nedlagda

2010 900 arkivbildare, varav 260 verksamma och 640 nedlagda

Så arbetar vi SÅ ARBETAR VI

Allt en förening behöver göra är att lämna sina handlingar till oss. Föreningsarkivet tar kostnadsfritt hand om dem. Överlämnandet kan ske antingen i form av gåva eller som deposition.

Gåvoalternativet är lämpligt när det rör sig om en nedlagd förening. Deponerade arkiv är och förblir föreningens egendom. Föreningen bestämmer då själv om och i vilken mån dess handlingar skall vara tillgängliga för utomstående.

När handlingarna är inlämnade, ordnas, förtecknas och gallras de enligt de regler som gäller för offentliga arkiv. De förvaras på ett betryggande sätt, det vill säga skyddas mot brand, fukt, stöld och annan skadegörelse.

Sedan arkivet ordnats får berörd förening en kopia av den upprättade arkivförteckningen. Ur denna kan man få uppgifter om vad som finns arkiverat.

Föreningsarkivets personal kan även lämna information per telefon om och ur arkiverat material. Vi ställer också gärna upp om en förening behöver råd och hjälp vid uppläggnings av sitt närarkiv på sitt kansli, i sin klubblokal eller hemma hos någon föreningsfunktionär.

Delar av styrelsen 2010. Kristina Hasselblad, Sture Johansson, KG Hagman, Kurt Hult, Linda Blomster, Lars Ekelundh, Nils Johansson och Kent Olsson

Namnbyte NAMNBYTE

Efter flera års diskussioner bytte arkivföreningen 1993 namn till Föreningsarkivet i Mark.

Anledningen till att dessa diskussioner om namnbyte uppstod var att många föreningar inte kände sig hemma under begreppet folkrörelser utan förknippade ordet med framförallt nykterhet, politisk och facklig verksamhet.

Namnbytet blev ett lyft för arkivföreningen som efter ett antal år av stagnation nu kunde se medlemsantalet skjuta i höjden.

Från skrivmaskin till Internet FRÅN SKRIVMASKIN TILL INTERNET

De första sex åren var det skrivmaskin som gällde vid upprättande av arkivförteckningar, utskrift av etiketter, samt all övrig dokumentation och korrespondens. Detta var tidsödande och varje fel i texten resulterade i att man fick ta ett nytt papper och börja om då inga korrigeringsmedel är tillåtna i arkivvärlden.

1987 hade vi möjlighet att genom bidrag från Länsarbetsnämnden och Riksarkivet införskaffa vår första dator. Detta innebar, även om datorn med dagens mått hade en mycket anspråkslös prestanda, en smärre revolution med ordbehandling, registerhantering, rapporter m m. Med hjälp av det enkla registerprogrammet skapades en mall där arkivförteckningarna kunde skrivas in och lagras.

Vi levde med detta några år och när arkivförteckningsprogrammet Royal arkiv kom 1993 blev det ytterligare ett lyft i förteckningsarbetet.

Visual arkiv kom 1997. Detta program används fortfarande men vidareutvecklas och förbättras regelbundet enligt användarnas önskemål, vilket är mycket bra.

Under åren har datautrustningen bytts ut ett antal gånger och sedan 1998 står kommunen för kostnaderna.

Sedan några år finns även Visual arkiv i en internetversion "Visual arkiv på nätet". Vi anslöt oss dit 2010. Detta innebär att alla våra arkivförteckningar finns tillgängliga på internet vilket ger en bra service för föreningar och forskare. Vi uppdaterar denna databas två gånger per år. Vi har även information om vår verksamhet på Marks kommuns hemsida.

"Fanor i föreningars tjänst" "FANOR I FÖRENINGARS TJÄNST"

Så kallade vi ett fothäfte som gavs ut 2007. Fanor har haft stort värde i föreningslivet, framförallt inom nykterhets- och fackföreningsrörelsen.

Fanorna, som ofta var en dyr investering, visades med stolthet upp vid demonstrationer och möten. Vi har tyvärr inte haft möjlighet att ta hand om denna kulturskatt på ett korrekt sätt. Efter många år och långa turer donerar vi nu, i samband med 30 års jubileet, dessa fanor till Textilmuseet i Borås där de får en bra förvaring för framtiden.

Arkivens Dag ARKIVENS DAG

Arkivens dag är till för att väcka intresse för arkivens verksamhet och genom öppet hus arrangemang runt om i landet visa besökare arkivens roll som kulturinstitutioner för vårt lands historia och det fria ordet.

Arkivens dag arrangerades första gången 1998. Vi har haft arrangemang de flesta åren sedan dess, alltifrån öppet hus i arkivet med miniutställningar, filmvisningar och föredrag. Även medverkan på "Äldre kan dagen" i Mark som hålls vartannat år och brukar sammanfalla med Arkivens dag. Besökarna har varit många och intresserade genom åren, speciellt år 2001, då vi firade 20-årsjubileum.

Bilder från Arkivens Dag.
Lars och Linda.

Gunnar Ahlberger och Marie Andersson

20-årsjubileum
20-ÅRSJUBILEUM

Föreningsarkivets 20 års jubileum firades med en föreningsvecka på Rydals Museum den 10-18 november 2001. Alla våra medlemsföreningar var inbjudna och det var 35 föreningar som tog tillfället i akt och visade upp sin verksamhet.

Vi började veckan med arkivens dag, ekonomihistoriker Oskar Broberg höll en mycket intressant föreläsning om sitt arbete "Mästaren och hans folk" levnadsvillkor och relationer på Rydals Manufaktur AB under åren 1890-1914. Vi visade även en utställning med äldre material och fotografier från fabriken, samhället och föreningslivet i Rydal.

Under veckan hade vi olika aktiviteter varje dag, allt från Radioflygklubbens uppvisningar till rep-slagari och folkdans.

Man kunde även titta på gamla fotografier och lyssna till föreläsning om arkivvård. Vi fick stor uppmärksamhet i lokalpressen med flera reportage.

Det blev ett mycket lyckat arrangemang och vi kunde vid veckans slut räkna in ca 670 besökare.

Gunnar Ahlberger föreläser på Rydals Museum. Nedan ses några andra aktiviteter kring 20-års jubileet.

Årsmöten ÅRSMÖTEN

Vi har som tradition att förlägga vårt årsmöte ute hos någon medlemsförening vilket är mycket uppskattat. Förutom sedvanlig årsmötesförhandling ges vår värdförening möjlighet att berätta om sin verksamhet.

Arne Kilén underhåller
på årsmötet 2010

Berghems Hembygdsgård 2010

Några projekt genom åren NÅGRA PROJEKT GENOM ÅREN

Ander Håkansson gjorde 1994 ett ALU-projekt, vilket innebar att vi lånade Borås Tidning på mikro-kort från åren 1910-35. Från dessa mikrokort framställdes ett register över alla artiklar m m som handlade om föreningslivet i Marks Härad. Detta resulterade i en trycksak som kan användas av forskare i bl a föreningshistoria.

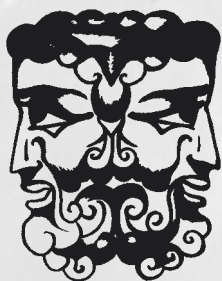
Den 25 mars 1996 anställdes Catarina Modin på ett beredskapsarbete för att under fem månader genomföra en föreningsinventering i kommunen. Utöver egna medel finansierades detta projekt av Riksarkivet.

Det blev ett mycket omfattande arbete. Artiklar och annonser i BT och Markbladet gjorde att inventeringen blev känd för allmänheten. Utställningsskärmar som berättade om arkivet och inventeringen placerades på de större biblioteken i kommunen. Tillsammans med affischering bidrog även detta till att göra inventeringen känd.

Föreningar som inte anslutit sig till arkivet och medlemsföreningar som inte lämnat material kontaktades per brev. Dessutom ringdes ett stort antal telefonsamtal till personer i bygden som vi visste varit verksamma i föreningslivet.

Resultatet lät inte vänta på sig. Det anslöt sig fler föreningar och vi fick in mer material än något år tidigare. Mycket kanske tack vare att vi även kunde erbjuda hämtning av materialet. Projektet förlängdes med 6 månader till 31 mars 1997. Därefter övergick Catarinas tjänst till en lönebidragsanställning fram till 31 december 1998 då hon sade upp sig för ett annat arbete inom kommunen.

Janus
JANUS

Janus, romarnas skyddsgud för ut- och ingång. Janus avbildas med dubbelansikte, ett ansikte vänt mot det förgångna och ett mot framtiden.

Sedan 1979 är Janushuvudet den internationella arkivvärldens symbol, och är sedan 1994 också en symbol för de svenska arkiven.

Några rader från personalen
NÅGRA RADER FRÅN PERSONALEN

Lars
LARS

Jag steg in i arkivens värld i juni 1982. Detta var en helt ny utmaning för en ung kille som utbildat sig till maskiningenjör, men vars förutsättningar ändrades av ett handikapp. Jag fick genom arbetsförmedlingen möjlighet till denna lönebidragsanställning på Folkrorelsernas arkiv i Mark. Det blev en omtumlande tid i början då jag inte hade någon kunskap om arkivvärlden. Så mycket papper på samma ställe hade jag aldrig sett. Med hjälp av dåvarande arkivassistent i kommunen, Bengt-Göran Johansson, och en hel del litteratur i arkivkunskap lärde jag mig dock ganska snabbt hur ett arkiv skulle skötas. Nu kunde vi börja ta emot och samla in material från kommunens föreningar, ett arbete som pågått oförtrutet genom åren och fortfarande pågår.

Genom det äldsta materialet har vi lyckats rädda en kulturskatt åt framtiden samtidigt som nutidens och även framtidens material kommer att ge kommande generationer inblick och kunskap i föreningslivets historia. Det har känts bra att få vara en del av detta.

Genom åren har jag haft förmånen att få lära känna många trevliga och intressanta människor, arbetskamrater, styrelseledamöter, kolleger på andra arkiv, forskare och sist men inte minst alla representanter från föreningslivet. Detta har berikat mitt liv på många plan.

När nu arkivföreningen firar 30 års jubileum och jag 29 år senare ser tillbaks på ett liv i arkivet, kan jag konstatera att åren gått fort. Att jag stannat så länge måste bero på att jag trivts bra.

Lars Ekelundh

Linda
LINDA

Min första dag som anställd på Föreningsarkivet i Mark var den 29 september 1999. Jag fick liksom Lars denna anställning med lönebidrag genom arbetsförmedlingen. Jag var bara 26 år då och hade ingen som helst erfarenhet av arkivarbete. Jag tyckte det var intressant att lära sig att ta ansvar för något nytt. Efter ett par år i hemtjänsten var detta en helt annan värld.

Det är otroligt mycket papper som ska hållas ordning på och jag tänkte hur ska jag kunna lära mig allt detta? Men med väldigt god hjälp från Lars gick det mycket bättre än jag hade trott.

Jag trivs väldigt bra med mitt arbete. Jag har också fått möjlighet att vara med och utveckla vår verksamhet och även lära känna väldigt många föreningsmänniskor. Jag har även varit ute och besökt och hjälpt olika föreningar med deras material.

De tolv år som nu gått har varit mycket givande och trevliga.

Linda Blomster

Framtiden
FRAMTIDEN

Framtiden kan man aldrig helt förutspå men att samhället är i en ständig förändring kan vi väl alla instämma i. Arkivvärlden är inget undantag.

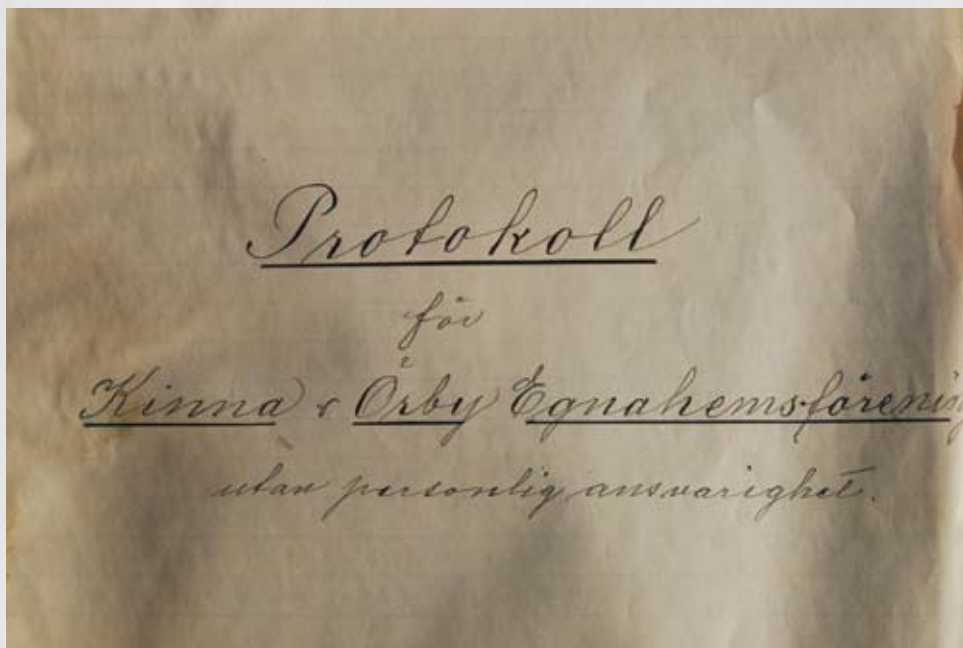
Nya processbaserade förteckningsrutiner står för dörren vid statliga arkiv, något vi kanske också blir berörda av framöver. Arkivering av datamedia kommer att ställa allt högre krav på personal, utrustning och lokaler.

Kommande styrelser måste påverka politiker och personer i ansvarig ställning så att arkivföreningen också i framtiden får de resurser som krävs för att kunna fortsätta att på ett bra och korrekt sätt bevara det rika lokala kulturarv Föreningsarkivet utgör.

Det utåtriktade arbetet mot föreningar och massmedia måste fortsätta. Allt för att hålla vetskapen levande om den fina resurs arkivföreningen är för föreningar och inte minst även forskare.

Nog så viktigt är också att fortsätta driva arkivet i samma fina anda som varit kännetecknande under alla år.

Vi går positiva in i framtiden och ser med glädje fram emot kommande utmaningar.

FÖRENINGSAKIVET I MARK

Postadress: 511 80 Kinna

Besöksadress: Boråsvägen 40

Telefon: 0320 21 70 27

E-post: foreningsarkivet@mark.se

www.mark.se

TRYCK: Etcetera Offset AB

GRAFISK FORM: Bengt-Göran Johansson & Malin Nyström

TEXT: Lars Ekelundh & Linda Blomster

FOTO: Föreningsarkivet

ILLUSTRATION, JANUS: Ellen Tafferner

förenings-
arkivet i mark